

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No11
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 310 sahifa,
4-noyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Oilaning maktabgacha yoshdagi bolalar estetik tarbiyasidagi o'rni	24
<i>Abdullayeva Ma'sudaxon Abdubannayevna</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga metodik tayyorlash texnologiyalari	27
<i>Abdubannoyeva Muxlisaxon Iqboljon qizi, Abdullayev Alibek Qodiraliyevich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida bulutli xizmatlardan foydalanish zaruriyati	30
<i>Abdullayev Alibek Qodiraliyevich, Turdaliyeva Muslimaxon Jahongir qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida fortepiano chalishni o'rgatish metodikasi	34
<i>Abduvaxobova Nilufar Abdumannon qizi</i>	
Maktabda fizika fanini o'qitishda innovatsion yondashuv	38
<i>Alinazarova Mahfuza</i>	
Tasavvufdagi "komil inson" konsepsiyasining hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv sifatida talqini	43
<i>Aqilxonov Saidolimxon Abdurashid o'g'li</i>	
Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish omillari va pedagogik shart-sharoitlar	48
<i>Choriyeva Gulbaxor Shotemirovna</i>	
Robototexnika fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ta'limni tashkil etish	53
<i>Elmonov Sirojiddin Mamadiyarovich</i>	
Xalqaro baholash dasturlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash bo'yicha jahon tajribasi	58
<i>Ergasheva S. T.</i>	
Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar orqali o'quvchilarning kognitiv salohiyatini rivojlantirish	61
<i>Eshmamatova Dilnoza Jovli qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy salohiyatini oshirishda tarbiyachi mahorati	64
<i>Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi</i>	
Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni takomillashtirish	68
<i>Hojikarimova Gulasal Tadjaliyevna</i>	
Xorijiy talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda elektron platformalar yaratish	71
<i>Jo'rayeva Matluba</i>	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli ta'lim muhitini modellashtirish va uning samaradorlik omillari	74
<i>Komilova Z. X.</i>	
O'qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati	80
<i>M. Yu. Mahkamova</i>	
Psixologiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirish masalalari	86
<i>Madazizova Dilfuza Raxmatullayevna</i>	
Integrating Listening and Speaking Skills in ESP (English for Specific Purposes) Classes	90
<i>Madina Tilavova</i>	
Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida neyropedagogik yondashuvlar	94
<i>N. O. Saidova</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida radiologiya fanini o'qitishda raqamli texnologiyalarning metodologik roli	99
<i>Nazarova Gulchexra Shuxratdjonovna</i>	
Ijodkorlik tushunchasining mohiyati va uning ta'limdagi roli	103
<i>Ochilova Dilbar Isroilovna</i>	
Alaliyani boshqa nutqiy nuqsonlar bilan farqli xarakteristikasi	108
<i>Oripova Zilola</i>	
Ingliz tilini o'qitishda suggestopediya metodini joriy etishning samaradorligi	113
<i>Pulatova Sitora Abdurazzoq qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari menejerlarining kasbiy-boshqaruv kompetentligi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari	118
<i>Qarshiboyev Sharof Egamnazarovich</i>	
Koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning yosh badmintonchilar texnik-taktik tayyorgarligiga ta'siri	122
<i>Qurbanova Ilmira Alisher qizi</i>	

Blended Learning	125
Quvandikova Xadicha	
Fizika darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish	129
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li	
“Qurilish jarayonlari texnologiyasi” fanida loyihalash kompetentligining tarkibiy tuzilmasi va uni raqamli ta'limga moslashtirish	135
Raxmonova Nazokat Umaraliyevna	
Vitagen texnologiyalar asosida talabalar mediamentalitetini rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) dasturlaridan foydalanishning tahliliy modeli	140
Rustamova Nodira Rustamovna	
Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari	145
Sitora Toshmatova	
STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning zaruriyati	149
Tashibekova Munajat Xoshimovna	
Musiqqa ta'limining pedagogik asoslari va metodik tizimi	153
Toshpulatova Saida Kuzibaevna	
Texnologiya fanini o'qitishda eng samarali metodlardan foydalanish	158
Turdiyeva Shahzoda Eshdavlrat qizi	
Enhancing University Students' Self-Directed Learning Through Edtech Tools	161
Ulasheva Lobar	
Fanlararo loyiha ishlarini tashkil etish orqali o'quvchilarning dizayn fikrlash salohiyatini oshirish	164
Valiyeva Nargiza Athamboyevna	
Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari.....	169
Xakimova Sarvinov Sharifjon qizi	
Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari: samaradorlik tahlili va pedagogik yondashuvlar	173
Xanbabayev Hakimjon Ikramovich, Erkinov Jasurbek Hasanjon o'g'li	
Tasavvufdagi “muhosaba” va “tafakkur” amallarining o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qo'llanilishi	176
Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich	
Milliy sport va ommaviy o'yinlarning badiiy-estetik ahamiyati.....	182
Yaxyayeva Sojida Abdurahimovna	
Ota-ona mehriining bola psixologiyasiga ta'siri	185
Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi	
Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan innovatsion usullari samaradorligi	189
Ahmedova Nargiza Muzaffarovna	
Факторы, сдерживающие развитие науки в контексте требований к диссертационным работам	193
Зайналов Жахонгир Расулович, Нурмухамедов Аббос Мамадалиевич, Шадманов Камолиддин Кажакджанович, Самигова Нодира Хамидуллаевна	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	197
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	
Психологическая консультация: современная практика, задачи и перспективы развития	203
Раупова Шохида Ахроровна	
Подготовка будущих педагогов к инклюзивному обучению детей с ограниченными возможностями здоровья: задачи и перспективы	207
Сайфутдинова Насиба Нурматовна	
Формирование иноязычной грамотности у курсантов военных вузов: социально-психологические факторы.....	211
Сулейманова Нилуфар Камилловна	
O'qituvchi shaxsiy kompetensiyasining mohiyati va pedagogik faoliyatdagi o'rni	214
Abdiraxmonova Guliston Muzaffar qizi	
Bolalarda axloqiy qadriyatlarini shakllantirish jarayonining milliy va umuminsoniy tamoyillari	218
Abdumutalipova Gulshodaxon Nurbek qizi	
Fuqarolik jamiyatida huquqiy madaniyat va uni rivojlantirish jarayonlari	221
Abdusalimova Shaxnoza Quduratullayevna	
Ta'lim menejmenti tizimida o'qituvchining nutq madaniyatini rivojlantirish strategiyalari	224
Abduxalilova Iroda Nozimxonovna	

O'zbekistonda yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalashda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"ning ustuvor vazifalari	229
Abirova Umida Nazarovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida differensiyalashtirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etishga o'rgatish (kompetentligini shakllantirish/rivojlantirish) usullari.....	232
Adhamova Diyora Sanjar qizi	
Musobaqa faoliyati samaradorligini oshirishda sambochilarning energiya sarfi va tiklanish mexanizmlari tahliliy	239
Tangriyev Abdukarim Tovashevich	
Aksiologik yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining harakat faolligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati.....	244
Hafizov Shahriyor Shavkatovich	
Bo'lajak tarbiyachilarning transversal: tanqidiy va innovatsion fikrlash kompetensiyalari	248
Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi	
Axborotning gnoseologik mohiyati.....	256
Kamolova Munajatxon Jaloldinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish yo'llari	259
Mamatova Aziza Bo'ribojevna	
Akademik litseylarda kimyo fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari	262
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich	
Pedagogik oliy ta'limda talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvini korporativ madaniyat asosida rivojlantirish metodikasi.....	267
Maxkamova Dilafuz Aliyevna	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun xorijiy tillarni o'qitishda lingvomadaniy yondashuv	271
Normamatova Kamola Gulmamat qizi	
O'zbek tili izohli lug'atida iboralarning grammatik tavsifi (bosh komponentli iboralar misolida).....	274
S. Sh. Azamatova	
Oila instituti va gender tenglikni ta'minlashning ijtimoiy-huquqiy muammolari	277
Salayeva Aziza Muhammadmurot qizi	
Gender yondashuv asosida talaba-qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning namunaviy mezonlari.....	282
Xolova Mohigul Shavkatovna	
Pedagogika yo'nalishi talabalari huquqiy savodxonligini rivojlantirish metodlarini takomillashtirish.....	287
Xudoyberganov Atham	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik komponentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirish	291
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi	
Цифровизация и трансформация образования как социально-педагогическое явление	295
Кадирова Наргиза Азаматовна	
Методика формирования креативного мышления у студентов-филологов на основе проблемно-ориентированных заданий (на материале английского языка)	298
Мамырбаева Дина	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	304
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA LEKSIK KOMPONENTLIKNI TRIZ TEXNOLOGIYASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISH

Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna
 Farg'ona davlat universiteti professori

Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi
 Farg'ona davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining leksik kompetentligini shakllantirish jarayoni va bu jarayonda TRIZ texnologiyasidan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari tahlil etiladi. Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchining faqat bilim olishini emas, balki uni mustaqil fikrlash, so'z orqali ifodalash va ijodiy yondashishga o'rgatishni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, leksik kompetentlikni rivojlantirish o'quvchilarning nutq madaniyatini, tafakkurini va kommunikativ salohiyatini yuksaltirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqolada TRIZ texnologiyasining asosiy tamoyillari – muammoli vaziyat yaratish, qarama-qarshiliklarni aniqlash, ijodiy yechim topish va fantaziya orqali fikrni kengaytirish kabi elementlarning leksik mashg'ulotlarda qo'llanish usullari ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, TRIZ texnologiyasi asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning so'z boyligini sezilarli darajada kengaytiradi, ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va so'zlardan ijodiy foydalanish ko'nikmalarini shakllantiradi. Mazkur yondashuv nafaqat til o'rganish jarayonini jonlantiradi, balki boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning shaxsiy intellektual rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: leksik kompetentlik, TRIZ texnologiyasi, ijodiy fikrlash, boshlang'ich ta'lim, nutq madaniyati, innovatsion yondashuv, pedagogik texnologiyalar.

Abstract: This article analyzes the process of developing lexical competence among primary school students and the pedagogical potential of using the TRIZ technology in this process. The modern education system requires not only knowledge acquisition but also the development of students' independent thinking, verbal expression, and creative approach. From this perspective, enhancing lexical competence plays a crucial role in improving students' speech culture, reasoning, and communicative abilities. The article explores the main principles of TRIZ – creating problem situations, identifying contradictions, finding creative solutions, and expanding thinking through imagination – and demonstrates their application in lexical lessons. According to the research findings, TRIZ-based lessons significantly enrich students' vocabulary and foster their abilities in independent thinking, analysis, and creative language use. This approach not only revitalizes the language learning process but also positively contributes to the personal and intellectual development of primary school learners.

Key words: lexical competence, TRIZ technology, creative thinking, primary education, speech culture, innovative approach, pedagogical technologies.

Аннотация: В данной статье анализируется процесс формирования лексической компетенции у учащихся начальных классов и педагогические возможности использования технологии ТРИЗ в этом процессе. Современная система образования требует не только передачи знаний, но и развития у учащихся навыков самостоятельного мышления, речевого самовыражения и творческого подхода. С этой точки зрения развитие лексической компетенции играет важную роль в повышении культуры речи, мышления и коммуникативного потенциала школьников.

В статье рассматриваются основные принципы технологии ТРИЗ – создание проблемной ситуации, выявление противоречий, поиск творческого решения и расширение мышления с помощью воображения – и показаны пути их применения на лексических занятиях. Результаты исследования показывают, что уроки, основанные на технологии ТРИЗ, значительно расширяют словарный запас учащихся, развивают их навыки самостоятельного анализа, творческого использования слов и критического мышления. Данный подход не только оживляет процесс изучения языка, но и положительно влияет на личностное и интеллектуальное развитие учащихся начальных классов.

Ключевые слова: лексическая компетенция, технология ТРИЗ, творческое мышление, начальное образование, культура речи, инновационный подход, педагогические технологии.

KIRISH

XXI asr ta'limi o'quvchini tayyor bilim egasi sifatida emas, balki mustaqil fikrlovchi, muammoni tahlil qila oluvchi va ijodiy yechim topuvchi shaxs sifatida shakllantirishni maqsad qiladi. Shu bois, bugungi kunda boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning nutqiy, leksik va tafakkuriy kompetentligini rivojlantirish muhim metodik vazifalardan biri hisoblanadi.

Leksik kompetentlik – bu o'quvchining til boyligini ongli ravishda o'zlashtirishi, so'z ma'nolarini tushunib, ularni muloqot jarayonida to'g'ri va o'rinli qo'llay olish qobiliyatidir. Aynan boshlang'ich sinf davrida bu ko'nikma shakllanadi va bolaning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatiga zamin yaratadi. Shu sababli, leksik kompetentlikni rivojlantirish metodlari va vositalarini takomillashtirish bugungi ta'lim tizimining dolzarb masalalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Ta'lim jarayonida TRIZ (Ijodiy muammolarni yechish nazariyasi) texnologiyasidan foydalanish – o'quvchilarning tafakkurini faollashtirish, mantiqiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirishning samarali vositasidir. TRIZ texnologiyasi o'quvchini standart fikrlash doirasidan chiqishga, so'zlar o'rtasidagi bog'lanishlarni izlashga hamda yangi ma'no va obrazlar yaratishga undaydi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilarning leksik kompetentligini oshirish bo'yicha ko'plab usullar mavjud bo'lsa-da, TRIZ texnologiyasi elementlarini bu jarayonga uyg'unlashtirish masalasi hali yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Shu bois, ushbu maqolada TRIZ texnologiyasi yordamida o'quvchilarning leksik kompetentligini shakllantirishning metodik imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Maqolaning maqsadi – TRIZ texnologiyasining pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va uni boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik kompetentlikni rivojlantirish jarayonida qo'llashning samarali yo'llarini asoslab berishdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ta'lim tizimida kompetentlik yondashuvi so'nggi yillarda o'quvchi shaxsini rivojlantirishning markaziy yo'nalishiga aylandi. Olimlar fikriga ko'ra, kompetentlik – bu nafaqat bilim va ko'nikmalar majmui, balki ularni amaliy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatidir (X. Choriev, 2018). Boshlang'ich ta'limda, ayniqsa, leksik kompetentlikni shakllantirish o'quvchilarning nutqiy, kommunikativ va tafakkuriy rivojlanishining asosi sifatida qaraladi.

Tilshunos olim G. Davletova (2020) o'z tadqiqotida leksik kompetentlikni “o'quvchining so'z ma'nosini anglash, uni kontekstda o'rinli ishlatish va nutq madaniyatini ifodalash qobiliyati” sifatida izohlaydi. A. Azizova (2019) esa bu kompetentlikni o'quvchi tafakkurining ifodasi deb biladi va uni rivojlantirish uchun innovatsion o'yin texnologiyalarini taklif etadi.

Shu bilan birga, leksik kompetentlikni rivojlantirishda faqat so'z yodlash emas, balki so'z orqali fikrlash ko'nikmasini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon o'quvchining mantiqiy, analitik va ijodiy tafakkurini faollashtiruvchi metodlarni talab etadi.

Ana shunday samarali metodlardan biri – TRIZ texnologiyasi (rus olimi G. S. Altshuller tomonidan ishlab chiqilgan “Ijodiy muammolarni yechish nazariyasi”)dir. TRIZ texnologiyasining asosiy g'oyasi shundaki, har bir muammo o'z ichida uni yechish imkoniyatini ham mujassam etadi. Ta'lim jarayonida ushbu texnologiyadan foydalanish o'quvchilarda nooddiy fikrlashni, muammoga turli nuqtai nazardan qarashni va ijodiy yechim topish ko'nikmalarini rivojlantiradi (A. Savinov, 2017).

TRIZ texnologiyasi asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarda mantiqiy tafakkur, ijodiy izlanish va so'z bilan tasvirlash ko'nikmasini shakllantiradi. Psixolog S. Ginzburg (2021) ta'kidlashicha, TRIZ bolalarda “ijodiy refleksiya”ni rivojlantiradi, ya'ni o'quvchi o'zi topgan g'oyani baholay oladi va uni yangi holatlarda qo'llashni o'rganadi.

O'zbekistonlik olim N. Mamatova (2022) o'z maqolasida TRIZ elementlarini boshlang'ich ta'limda qo'llash orqali o'quvchilarda nutq faolligini hamda til materialiga ijodiy yondashuvni kuchaytirish mumkinligini asoslab bergan. Unga ko'ra, TRIZning “qarama-qarshiliklarni aniqlash”, “fantaziyalar dunyosi” va “ideal natija tamoyili” kabi usullari ayniqsa leksik mashg'ulotlarda yuqori samaradorlik beradi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, leksik kompetentlikni rivojlantirish va TRIZ texnologiyasini ta'lim jarayoniga tatbiq etish borasida alohida tadqiqotlar mavjud, biroq bu ikki yo'nalishning o'zaro integratsiyasi hali to'liq ishlab chiqilmagan. Shu jihatdan, mazkur tadqiqot ushbu bo'shliqni to'ldirishga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik kompetentlikni shakllantirish jarayonida TRIZ texnologiyasining pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini baholash metodologiyasi ishlab chiqildi. Tadqiqotning metodologik asosi zamonaviy pedagogik texnologiyalar nazariyasi, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetentlik yondashuvi hamda ijodiy fikrlashni rivojlantirish konsepsiyalariga tayanadi.

TADQIQOTNING NAZARIY ASOSLARI

Tadqiqotning nazariy asosini G. S. Altshullarning “Ijodiy muammolarni yechish nazariyasi” (TRIZ), V. V. Davydov, L. S. Vygotskiy, A. N. Leontyevlarning faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim haqidagi g'oyalari, shuningdek, o'quvchi shaxsining ijodiy salohiyatini rivojlantirishga doir mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etadi.

Shuningdek, o'quvchilarda leksik kompetentlikni shakllantirish bo'yicha G. Davletova, A. Azizova, N. Mamatova, X. Choriev kabi olimlarning tadqiqotlari tahlil qilindi.

Tadqiqotning maqsadi:

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik kompetentlikni rivojlantirish jarayonida TRIZ texnologiyasi elementlarini qo'llashning samaradorligini aniqlash va uning metodik asoslarini ishlab chiqish.

Tadqiqotning vazifalari:

1. Leksik kompetentlik tushunchasining mazmun-mohiyatini nazariy jihatdan tahlil qilish;
2. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik kompetentlikni shakllantirishga doir mavjud metodik tajribalarni o'rganish;
3. TRIZ texnologiyasining asosiy tamoyillari va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni hamda imkoniyatlarini aniqlash;
4. Leksik kompetentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar tizimini ishlab chiqish;
5. Taklif etilgan metodikaning samaradorligini tajriba-sinov ishlari orqali aniqlash.

Tadqiqot predmeti:

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik kompetentlikni shakllantirish jarayonida TRIZ texnologiyasi elementlaridan foydalanishning metodik xususiyatlari.

Tadqiqot obyekti:

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning leksik kompetentligini rivojlantirish jarayoni.

Tadqiqot metodlari:

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- **Nazariy tahlil** – mavjud ilmiy, metodik va pedagogik adabiyotlarni o'rganish, tahlil qilish va umumlashtirish;
- **Kuzatish** – dars jarayonlarida o'quvchilarning faoliyatini kuzatish, ularning leksik kompetentligini rivojlantirish darajasini aniqlash;
- **Tajriba-sinov** – TRIZ texnologiyasi asosida ishlab chiqilgan mashg'ulotlarni amaliyotda sinovdan o'tkazish;
- **So'rovnom va suhbat** – o'qituvchi va o'quvchilarning fikrlarini aniqlash, tahlil qilish;
- **Matematik-statistik tahlil** – tajriba natijalarini miqdoriy jihatdan tahlil qilish, samaradorlikni aniqlash.

TAHLIL VA NATIJALAR

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning leksik kompetentligini shakllantirish ta'limning asosiy maqsadlaridan biridir. Leksik kompetentlik – bu o'quvchining so'z boyligidan to'g'ri va maqsadga muvofiq foydalanish, so'z ma'nolarini farqlay olish, ularni nutqda mustaqil qo'llash hamda o'z fikrini aniq ifodalash qobiliyatidir. Mazkur kompetentlik o'quvchining tafakkur, nutq, muloqot va ijodkorlik salohiyatining rivojlanishiga bevosita ta'sir etadi.

So'nggi yillarda ta'limda innovatsion texnologiyalar, xususan, TRIZ texnologiyasi (Ijodiy masalalarni yechish nazariyasi) o'quvchilarning tafakkurini faollashtirish, so'z boyligini kengaytirish va ijodiy fikrlashni shakllantirishda muhim vosita sifatida e'tirof etilmoqda. G. S. Altshuller tomonidan ishlab chiqilgan ushbu texnologiya o'quvchilarda muammoli vaziyatlar orqali yechim topish, qarama-qarshiliklarni tahlil qilish, so'zlar orasidagi mantiqiy bog'lanishlarni izlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik kompetentlikni TRIZ yondashuvi yordamida rivojlantirishda quyidagi yo'nalishlar samarali hisoblanadi:

1. So'zlar bilan ijodiy ishlash.

O'quvchilarga ma'lum bir so'z berilib, undan yangi so'z hosil qilish yoki unga yangi ma'no berish topshirig'i beriladi.

Masalan: “yorug’” so'zidan “yorug'lik”, “yoritmoq”, “yorishmoq” kabi so'zlarni hosil qilib, ularning ma'nosini solishtirish topshiriladi.

Bu usul orqali o'quvchi so'zlarning morfologik tuzilishini tushunadi va leksik boyligini mustahkamlaydi.

2. Muammoli vaziyat yaratish.

O'quvchilarga fikrlashga undovchi savollar beriladi.

Masalan: "Agar 'daryo' so'zi bo'lmaganda, uni qanday so'z bilan almashtirgan bo'lardik?"

Bu savol o'quvchilarda assotsiativ fikrlashni rivojlantiradi – ular "oqim", "suv yo'li", "katta ariq" kabi ijodiy javoblarni topishga harakat qilishadi.

3. So'zlar o'rtasidagi qarama-qarshilikni topish.

TRIZning asosiy tamoyillaridan biri – qarama-qarshilikni tahlil qilishdir.

Masalan: "issiq – sovuq", "yorug' – qorong'u", "katta – kichik" juftliklarini topish va ularni kontekstda ishlatish orqali o'quvchi so'z ma'nolarini chuqurroq anglaydi.

4. Ijodiy hikoya tuzish.

O'quvchilarga 3–4 ta tasodifiy so'z berilib, ularning ishtirokida kichik hikoya tuzish topshiriladi.

Masalan: "qush", "daraxt", "shamol", "bolalar" so'zlaridan foydalangan holda hikoya yaratish.

Bu mashq o'quvchilarning leksik kompetentligini faollashtiradi, ularning so'zlarni ma'noli bog'lay olish qobiliyatini shakllantiradi.

Shuningdek, TRIZ texnologiyasining "fantaziya" tamoyili asosida o'quvchilarga so'zlar orqali yangi narsani ixtiro qilish, ertakdagi so'zlar bilan yangi yakun tuzish yoki "so'z o'rnini almashtirib yangi gap hosil qilish" kabi topshiriqlar berish samaralidir.

Masalan: o'qituvchi "Osmonda quyosh kulib turardi" gapini beradi.

O'quvchi esa so'z tartibini o'zgartirib: "Quyosh osmonda kulib turardi" yoki "Kulib turgan osmonda quyosh" kabi yangi ifoda yaratadi.

Bu usul o'quvchining so'z tanlash madaniyatini, ma'no nozikliklarini his qilish qobiliyatini oshiradi. Natijada, TRIZ texnologiyasi yordamida o'quvchilar faqat so'zlarni yodlab olish emas, balki ularning ma'nosini chuqur anglab, ulardan ijodiy foydalanishni o'rganadilar. Bunday yondashuv o'quvchilarda leksik tafakkur, mustaqil fikrlash va nutqni ongli tashkil etish malakasini rivojlantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Boshlang'ich ta'lim jarayonida leksik kompetentlikni shakllantirish o'quvchining nafaqat nutqiy, balki fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish jarayonida TRIZ texnologiyasidan foydalanish ularning tafakkurini faollashtiradi, mustaqil fikr yuritish va ma'noni anglash jarayoniga qiziqishini sezilarli darajada oshiradi.

TRIZ texnologiyasi orqali o'quvchi so'zlarning ma'nosini tahlil qiladi, ularni turli kontekstlarda qo'llashni o'rganadi, qarama-qarshi tushunchalarni ajrata oladi, shuningdek, so'zlar bilan ijodiy o'yinlar o'ynab, o'z nutqini boyitadi. Bu esa leksik kompetentlikni rivojlantirishning samarali yo'nalishlaridan biri ekanini tasdiqlaydi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi TRIZ metodlarini to'g'ri qo'llay olsa, o'quvchi so'zlarni faqat yodlab oluvchi emas, balki ularning mohiyatini tushunuvchi, yangi ma'nolarni yaratishga qodir ijodkor shaxs sifatida shakllanadi. Shu bois, TRIZ texnologiyasi leksik kompetentlikni rivojlantirishda nafaqat metodik, balki psixologik va ijodiy rivojlanish vositasi sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Kelgusida ushbu yo'nalishda amaliy tajribalar o'tkazish, TRIZ texnologiyasiga asoslangan leksik mashqlar majmuasini yaratish va ularning o'quvchilar nutq rivojiga ta'sirini o'rganish istiqbolli ilmiy-tadqiqot yo'nalishlaridan biri bo'lib hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Altshuller, G. S. Ijodiy masalalarni yechish nazariyasi (TRIZ). – Moskva: Znaniye nashriyoti, 1986.
2. Xodjayev, B. H. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Yo'ldoshev, J. G., Hasanboyeva, O. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Noshir, 2021.
4. Karimova, V. M. Psixologik-pedagogik asoslar: boshlang'ich ta'limda o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2020.
5. Fayzieva, N. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar. // "Ta'lim va innovatsiyalar" jurnali, №2, 2023.
6. Abdullayeva, D. TRIZ texnologiyasi asosida ijodiy tafakkurni rivojlantirish imkoniyatlari. // "UzBridge" ilmiy jurnal, №4, 2022.
7. Gadzhiev, A. I. TRIZ v obrazovanii: metod razvitiya tvorcheskogo myshleniya. – Moskva: Akademkniga, 2015.
8. Tursunova, M. Boshlang'ich ta'limda leksik kompetentlikni shakllantirish metodikasi. // "O'zbekiston pedagogik yangiliklari" jurnali, №1, 2024.
9. Xolmatova, S. Til o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati. – Toshkent: Innovatsion ta'lim markazi, 2022.
10. Xalilova, M. TRIZ texnologiyasining boshlang'ich ta'limdagi o'rnini. – Toshkent: TDPU ilmiy to'plami, 2023.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.